

TÜRKİYE'DE KADINLAR ÇALIŞMA YAŞAMINA UZAK

Yönetici Özeti

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı TÜİK'in yayınladığı rakamlara göre 2009 yılı itibariyle yüzde 26 seviyesindedir. Bu oran Avrupa Birliği'ne üyelik hedefleyen Türkiye için kabul edilemez ölçüde düşüktür. Avrupa Birliği'nde (AB-27) kadın işgücüne katılım oranı ortalaması 2008 itibariyle yüzde 63,9'dur. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda da Türkiye'nin kadın işgücüne katılımı ve istihdamı konusunda ilerleme kaydedemediğinin altını çizmekte ve 2013 yılındaki kadın katılım oranını yüzde 29,6 olarak öngörmektedir.

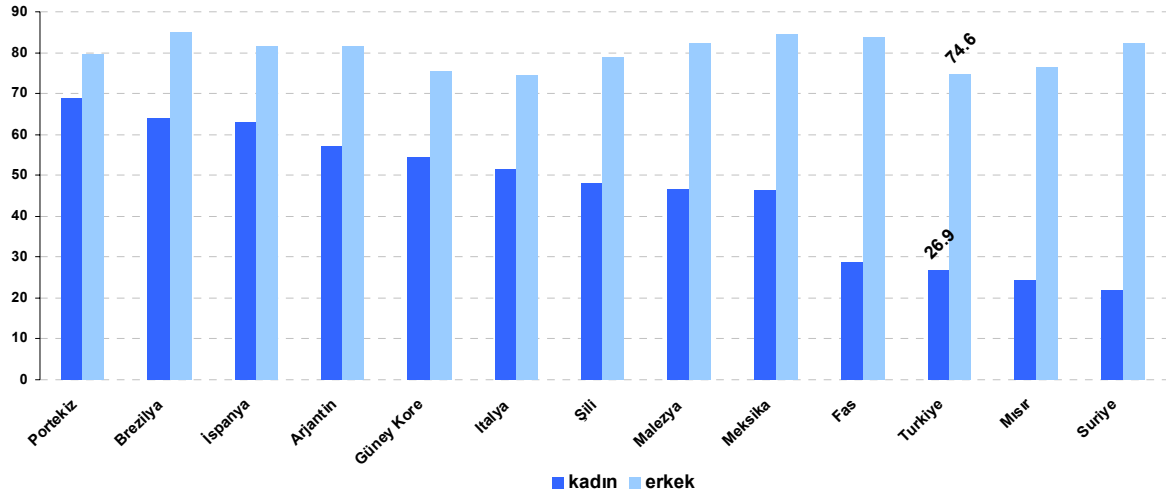
Ülkeler arası araştırmalar uzun dönem potansiyel büyüme ile kadınların işgücüne-istihdama katılım oranı arasında pozitif ve güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Türkiye kalkınma sürecinde kadın işgücü faktörünü etkili bir biçimde kullanamamaktadır. Kadınların işgücüne katılımı açısından Türkiye sadece gelişmiş Batı ülkelerinin gerisinde değil, aynı zamanda hızla sanayileşen Asya Kaplanları ile Latin Amerika ülkelerinin de gerisindedir. Kadın katılımı açısından Türkiye daha çok Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yakın durmaktadır. Kadınlarda işsizlik gözönüne alınırsa, Türkiye ortaokul ve üstü eğitime sahip kadınlarda karşılaştırılan ülkelere göre yine çok daha kötü bir durumda bulunmaktadır. Türkiye kadın işgücüne katılında yaşadığı büyük problemleri halletmek için kendine gerçekleştirilebilir bir hedef belirlemeli ve 2023 yılında kadın katılım oranını yüzde 40 seviyesine çıkarmalıdır.

Türkiye'de kadının işgücüne katılımı Orta Doğu ülkeleri seviyesinde

Uluslararası karşılaştırma için seçilmiş ülkelerin¹ kadın ve erkek işgücüne katılım oranları Şekil 1'de verilmiştir. Bu şekle göre erkek iş gücüne katılım oranı bütün ülkelerde yüzde 70'in üzerindeyken kadın işgücüne katılım oranlarında büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Türkiye kadın işgücüne katılım oranında 26,9 ile Ortadoğu ülkeleriyle aynı grupta yer alırken Güney Avrupa ile Latin Amerika ülkelerinin, hatta Malezya'nın oldukça gerisindedir.

¹ Bkz. Kutu 1

Şekil 1 İlgücüne katılım oranları (yüzde, 15-64 yaş aralığı, 2008)

Kaynak: International Labour Organization

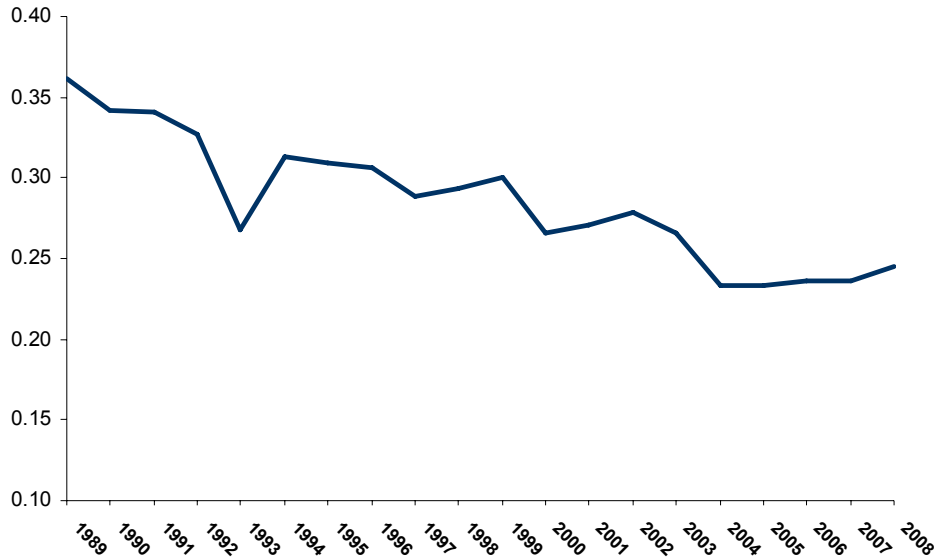
Beşeri sermaye gelişiminden yoksun sanayileşme eğitimsiz kadınları eve hapsediyor

Şekil 2'de 1989'dan bu yana Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranlarındaki değişim görülmektedir. Son 20 senedir Türkiye'de sanayileşme arttıkça kadın işgücüne katılım oranı düşmüştür. Bunun en büyük nedeni tarım sektöründen hizmetler ve sanayi sektörüne yaşanan geçiştir. Kırdan kente göç eden kadınlar göç öncesinde tarımda istihdam edildikleri için kente göçle beraber tarım dışı sektörde iş bulamamakta, önemli bir kısmı işgücü piyasası dışına itilmektedir. Bu nedenle kadın katılım oranı özellikle 1990'ların başından 2004'e kadar belirgin bir biçimde düşmüştür.

Tarımdan gelen çalışabilir kadın nüfusun işgücü piyasasını terketmesinin en büyük nedeni düşük eğitimidir. Türkiye'de kent düzeyinde 2008 itibariyle lise altı eğitim düzeyine sahip her on kadından sadece biri işgücüne katılırken, bu rakam lise mezunlarında üçe, lise üstü eğitim düzeyinde ise yediye yükselmektedir.

Yükselen genel eğitim düzeyi nedeniyle 2004 yılı itibariyle kadın katılım oranı çok kısıtlı da olsa yükselişe geçmiştir. Yakın gelecekte bu nesil etkisinin devam etmesi ve kadın katılım oranının daha da yükselmesi beklenmektedir.

Şekil 2 Ülke genelinde kadın işgücüne katılım oranı: (15 yaş ve üstü, 1989-2008)

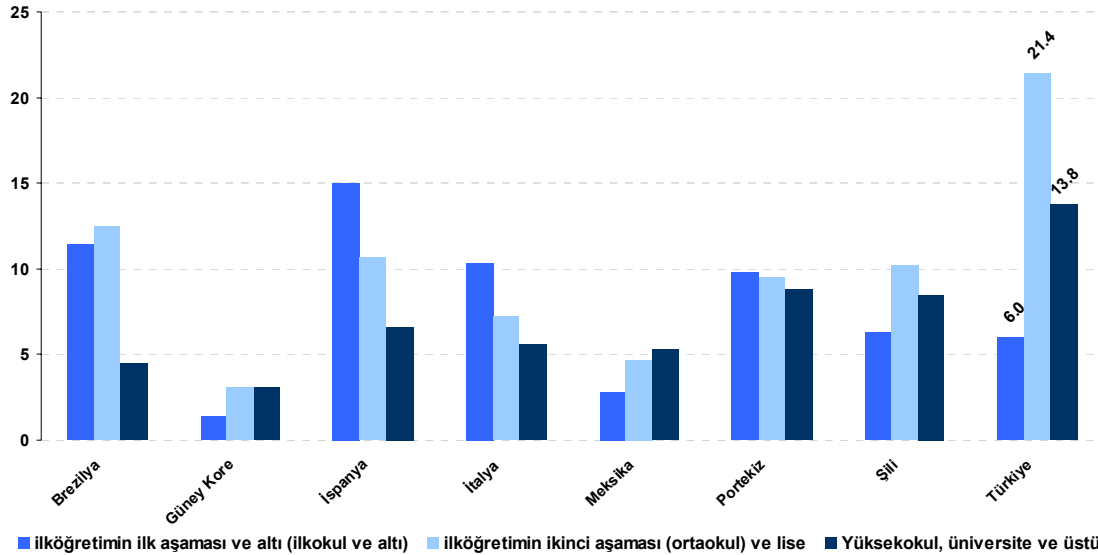
Kaynak: TÜİK, İşgücüne katılım istatistikleri, Turkey Data Monitor

Eğitim iÇi garantilemiyor

Şekil 3'de kadınlarda eğitim seviyelerine göre işsizlik oranları verilmiştir. Rakamlar incelendiğinde ilköğretimin ilk aŐaması yani ilkokul ve altı eğitim seviyesindeki kadınlara işsizlik oranının yüzde 6 ile diğer ülkelere oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, Türkiye'de tarım iŐsizliđinin yapısal nedenlerle çok düşük seviyelerde seyretmesidir, bunun sonucu olarak da bu sektörde yoğun olarak istihdam edilen eğitimsiz kadınlara işsizlik oranı çok düşüktür.

Diğer eğitim düzeylerinde, Türkiye ve diğer ülkeler arasındaki kadın işsizlik oranı farkının en önemli kalemini ortaokul ve lise mezunları oluŐturmaktadır. Ortaokul ve lise mezunlarında Türkiye kadınlarda yüzde 21.1 ile karşılaştırılan ülkelerdeki en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Ortaokul ve lise mezunu kadınlarda görülen yüksek işsizlik oranlarının temel nedeni olarak Türkiye'de genel olarak lise eğitiminin kiŐiye vasıf kazandırma eksikliği ile kadınlara ev üretimi, ocuk bakımı ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yükselen rezervasyon cretlerini² görmek mümkündür.

Şekil 3 Kadınlarda eğitim seviyelerine göre işsizlik oranları (yüzde, çalışabilir nüfus, 2006,2007³)

Kaynak: International Labor Office

Yüksekokul ve niversite mezunu kadınlarda da Türkiye yüzde 13.8 işsizlik ortalaması ile karşılaştırılan ülkeler arasındaki en yüksek işsizlik oranına sahiptir (Şekil 3). Bu eğitim seviyesindeki kadınlarda işgücüne katılım oranının çok yüksek seviyelerde olduğu düŐünülürse (TÜİK 2008 rakamlarına göre yüzde 70),Türkiye'de zaten yüksek olan iş bulamama riskinin bu kesimi de doğduran etkilemesi kaçınılmazdır .

zet olarak, Türkiye düşük katılım oranına rağmen yüksek kadın işsizlik oranlarıyla uluslararası karŐılaŐtırmada kötü bir konumda bulunmaktadır. Asıl düŐündürücü olan ise ortaokul ve üstü nüfustaki kadın işsizlik oranlarının diğer ülkelere göre aŐırı yüksek olmasıdır. İlkokul ve altında eğitime sahip

² IŐgc piyasasındaki kiŐiler kendilerine sunulan iş tekliflerini değerlendirirken bir fayda-maliyet analizi yaparlar. IŐ teklifini kabul etmenin faydası kazanılacak maaŐ ya da ücretle ölçülürken, iş teklifini kabul etmenin maliyeti çalıŐmama durumunun yada evde çalıŐmanın faydasından/ getirisinden vazgeçmektir. Bu bağlamda, iş teklifini kabul etmenin fırsat maliyeti, iş teklifini kabul etmediği takdirde kiŐinin elde edeceği fayda/ getiri olarak tanımlanır. IŐ teklifini kabul etmenin fırsat maliyeti, gelecekte alınacak olası iş tekliflerinden elde edilecek kazanç olabileceği gibi işsizlik sigortasından yararlanmaya hak kazanan biri için işsizlik sigortası deneği ya da ev iŐleriyle uđraŐan bir kadın için ev içi üretimin ekonomik değeri de olabilir. IŐin sağlayacağı fayda/ getiri, istihdam edilmenin fırsat maliyetinden daha yüksek olursa kiŐi o teklifi kabul edecek; aksi takdirde teklifi geri çevirip iş aramaya devam edecektir. Dolayısıyla kiŐinin iş teklifini kabul etmek için razı olacağı en düşük fayda (maaŐ ya da ücret), istihdam edilmenin fırsat maliyetine eŐit olacaktır. Bu eŐik değere "rezervasyon creti" adı verilir.

³ Her lke için 2006 ve 2007 yıllarına ait verilerden mevcut olan en son veri kullanılarak hesaplanmıŐtır. Buna göre Brezilya için 2006 diğer ülkeler içinse 2007 verileri kullanılmıştır.

kadınların işsizliğin çok düşük olduğu tarım sektöründeki yoğun istihdamı aradaki uçurumu kapatıcı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Fakat, zaman içerisinde kadınların tarım sektöründen koparak diğer sektörlerde iş aramaya yöneleceği ve genel eğitim seviyesinin de artacağı öngörüsü ışığında, kadın işsizlik oranının gelecekte daha da kötü bir hal almasından endişe edilmelidir.

2023 yılında hedef : Yüzde 40 kadın işgücüne katılım oranı

Türkiye kadın işgücüne katılım oranında gelişmiş ülkelerle arasındaki uçurumu kapatmak için kendisine Cumhuriyet'in 100. kuruluş yılı olan 2023'te yüzde 40 kadın işgücüne katılım oranını hedeflemelidir.

Kadın katılım oranının tarihsel evrimine bakıldığında bu hedef oldukça iddialı görünebilir. Basit bir şekilde anlatmak gerekirse 2023 yılında yüzde 40 oranı Türkiye'nin kadın katılım oranını her yıl 1 puanın biraz üstünde artırması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin yüksek büyüme-yüksek istihdam dönemi olan 2003 ve 2007 yılları arasında ortalama artış 0,7 puanın üzerine çıkabilmiştir ve yaklaşık 1 puanlık artış iddialı olmakla birlikte gerçekçidir. Bu noktada anahtar belirleyici potansiyel büyümedir. Türkiye ekonomisi hem potansiyel büyümeyi hem de bu büyümenin istihdam yaratma kapasitesini artırmak mecburiyetindedir.

Uzun dönem potansiyel büyüme ve kadın işgücüne katılım oranı arasındaki pozitif ve güçlü ilişki Türkiye'nin hedefine ulaşmasını sağlayacaktır.

Kısr döngüden kurtulmak mümkün

Uzun dönemde potansiyel büyüme kadın katılım oranını iki kanaldan etkilemektedir:

Dolaysız etki: Kadının işgücüne katılması hanehalkının tasarruf davranışlarını direkt olarak etkilemektedir. Kadının işgücüne katılması hanede ek gelir yaratmakta, yaratılan ek gelir hem harcamayı hem de tasarrufu artırmaktadır. Buna ek olarak, kadınların tasarruf yapma eğilimleri erkeklere göre daha fazladır. Bu nedenle kadın katılım oranı arttıkça hanehalkı tasarruf oranlarının da arttığı gözlemlenmektedir (Goldman Sachs, 2009⁴). Kronik cari açık problemi yaşayan ve tasarruf oranları yetersiz seviyede bulunan Türkiye ekonomisinde kadın katılımının artmasıyla yükselen tasarruf oranları, dış kısıtın hafiflemesi ve sürdürülebilir büyümeye bir adım daha yaklaşmak anlamına gelmektedir.

Dolaylı etki: Dolaylı etki birçok farklı yoldan zincirleme şeklinde gelişmektedir. Bulgular çalışan kadınlarında doğurganlık ve çocuk ölüm oranının düştüğünü, ailenin mevcut ölçekte sağlık ve eğitime daha büyük pay ayırabildiğini göstermektedir. Çalışan kadınların harcama davranışları da erkeklere göre farklılık göstermektedir. Erkekler harcamalarında görece olarak eğlence, alkol, sigara gibi harcamalara daha fazla pay ayırırken kadınlar görece olarak çocukların eğitimine ve sağlığına erkeklere göre daha fazla pay ayırmaktadır (DPT ve Dünya Bankası⁵, 2009; Goldman Sachs, 2009). Kadınların işgücüne katılımının artması gelecek nesillere ayrılacak olan eğitim ve sağlık harcamalarının da artması anlamına gelmektedir.

Katılım oranı yükseldikçe ortalama eğitim süresindeki artış hızlanacaktır. Diğer ifadeyle kendi kendini besleyen pozitif bir dinamik oluşacaktır. Bugün itibarıyla Türkiye ne yazık ki fasit daire içindedir. Çok düşük kalan kadın katılım oranı orta ve alt sınıfta eğitim harcamalarının düşük kalmasına, dolayısıyla eğitim düzeyinin çok yavaş bir tempoyla artmasına yol açmaktadır. Kadın katılım oranının artması, Türkiye'nin fasit daireden kurtulması için en büyük fırsatlardan biridir.

Kutu 1

Bu araştırma notunda uluslararası karşılaştırma için dört ana gruba ait ülkeler kullanılmıştır. İlk olarak Akdeniz kültürüne sahip ve aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi olan İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan kullanılmıştır. Bunun yanında Müslüman nüfusun çok yoğun olduğu Mısır, Fas ve Suriye gibi ülkeler, veriler mevcut olduğu durumlarda incelemeye eklenmiştir. Üçüncü grupta Türkiye'ye kalkınmışlık düzeyi olarak çok yakın olan Latin Amerika ülkeleri yer almaktadır (Brezilya, Arjantin, Şili, Meksika). Son olarak Malezya ve Güney Kore karşılaştırmaya eklenmiştir. Bu Asya ülkeleri hızlı kalkınma örnekleri olup, Malezya çoğunlukla Müslüman bir nüfusa sahipken, Güney Kore kültürel olarak tipik bir Uzak Doğu ülkesi olduğu için karşılaştırma grubuna eklenmiştir.

